

Sygn. akt IV CSK 142/13

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 października 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Antoni Górski (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

Protokolant Katarzyna Jóskowiak

w sprawie z powództwa A. S. i An. S.
przeciwko Bankowi Z. WBK Spółce Akcyjnej we W.
- następcy prawnemu K. Banku Spółki Akcyjnej w W.
o ustalenie,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 23 października 2013 r.,
skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 20 listopada 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowie żądali uznania za niedozwolone postanowień umowy kredytu zawartej z pozwanym Bankiem, odnoszących się do sposobu przeliczania jego spłaty według tabeli kursu na franki szwajcarskie, ustalanego przez Bank. Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z dnia z dnia 26 kwietnia 2012 r. uwzględnił powództwo. Na skutek apelacji pozwanego K. Banku S.A. w W., Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 20 listopada 2012 r. od r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że powództwo oddalił oraz zasądził od powodów na rzecz pozwanego kwotę 2700 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa za drugą instancję.

Swoje rozstrzygnięcie oparł na następujących ustaleniach faktycznych, poczynionych przez Sąd Okręgowy.

Powodowie w dniu 21 czerwca 2006 r. zawarli z pozwanym umowę kredytu na cele mieszkaniowe EKSTRALOKUM, na mocy której pozwany udzielił im kredytu w kwocie 189.866 złotych na okres 30 lat, z terminem spłaty do 21 czerwca 2036 r. Kredyt został udzielony i wykorzystany w złotówkach; w świetle postanowień umowy był jednak kredytem denominowanym na franki szwajcarskie (CHF), co oznacza, że po jego wykorzystaniu kwota kredytu (transzy kredytu) była przeliczana ze złotówek na CHF i od tego momentu saldo kredytu wyrażone zostało w tej walucie.

Również spłata kredytu odbywała się na analogicznych zasadach, jednakże przeliczenie odbywało się z CHF na złotówki.

Kwestionowany przez powodów mechanizm przeliczania wykorzystanego kredytu na CHF ustalony został w następujących paragrafach umowy:

§ 2 zd. 2 , który przewidywał, że:

„kwota kredytu denominowanego (waloryzowanego) w CHF lub transzy kredytu zostanie określona według kursu kupna dewiz dla wyżej wymienionej waluty zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu lub transzy kredytu”, oraz w § 4 ust. 1a umowy:

„kredyt wykorzystywany jest w złotych, przy jednoczesnym przeliczeniu kwoty kredytu według kursu kupna dewiz dla CHF zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu”.

Mechanizm przeliczania CHF na złotówki, obowiązujący przy spłacie rat kapitałowo-odsetkowych, został określony w § 9 ust. 2 zd. 2 umowy:

„spłata rat kapitałowo-odsetkowych dokonywana jest w złotych, po uprzednim przeliczeniu rat kapitałowo-odsetkowych według kursu sprzedaży dewiz dla CHF zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu spłaty”.

Sąd Okręgowy uznał, wbrew stanowisku prezentowanemu przez stronę pozwaną, iż powodowie mają interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. do wystąpienia z roszczeniem określonym pozwem. Do takiej konkluzji doprowadziła Sąd Okręgowy analiza przesłanek uznania zakwestionowanych przez nich i szczegółowo wskazanych w pozwie postanowień umowy z dnia 21 czerwca 2006 r. za niedozwolone w świetle art. 385¹ § 1 k.c. Zgodnie z tym przepisem, postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

Analizując najpierw istnienie przesłanek negatywnych, Sąd stwierdził, że kwestionowane postanowienia nie podlegają wyłączeniu spod kontroli w zakresie ich mocy wiążącej w rozumieniu art. 385¹ k.c., albowiem nie dotyczą postanowień określających główne świadczenia stron. W ocenie Sądu Okręgowego, nie należą do głównych świadczeń stron dodatkowe opłaty pobierane przez bank, a będące pochodną dokonania pewnych operacji bankowych, dotyczących sposobu przeliczania kwoty kredytu (jego transzy) lub kwoty raty do spłaty w odniesieniu do waluty według reguł określonych przez bank w „Tabeli kursów”.

Rozważając z kolei istnienie przesłanek pozytywnych, Sąd Okręgowy podkreślił, że treść umowy nie podlegała żadnym negocjacjom, poza aspektami cenowymi (oprocentowaniem i marżą) i elementami zapisanymi pogrubioną

zczionką. Natomiast pozostałe jej elementy, w tym i w zakresie postanowień § 2 zd. 2, § 4 ust. 1a i § 9 ust. 2 zd. 2 umowy zostały zaczerpnięte z wzorca opracowanego i stosownego przez bank w kontaktach z konsumentami i nie były przedmiotem żadnych uzgodnień stron umowy.

Zdaniem Sądu Okręgowego, strona powodowa wykazała, że ani zakwestionowane postanowienia umowne, ani „Ogólne Warunki Kredytowania w Zakresie Kredytów na Cele Mieszkaniowe i Pożyczek hipotecznych”, stanowiące załącznik do umowy i poprzez to jego integralną część, nie podają sposobu i nie wyjaśniają w jaki sposób kurs CHF będzie przez pozwany bank ustalany do operacji wskazanych w § 2 zd. 2, § 4 ust. 1a i § 9 ust. 2 zd. 2 umowy. Nie wyjaśnia tego również „Tabela kursów”, do której odwołują się bezpośrednio te postanowienia umowy, albowiem zawiera ona jedynie wartość kursów walut.

W ocenie Sądu, jest to sprzeczne z dobrymi obyczajami. Jednostronna swoboda kształtowania przez pozwanego sytuacji finansowej powodów stanowi zakłócenie równowagi stron, uniemożliwia bowiem sprawdzenie (zweryfikowanie) zasadności i prawidłowości decyzji banku, co narusza prawa powodów (art. 385¹ § 1 k.c.).

Mając to na uwadze, Sąd uznał zgłoszone roszczenie konsumentów za zasadne i orzekł zgodnie z treścią art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., gdyż pozwany, zgodnie z § 4 tego przepisu nie wykazał w procesie, iż zakwestionowane przez powodów postanowienia umowne zostały z nimi indywidualnie uzgodnione, mimo, że to na nim w tym zakresie spoczywał ciężar dowodu .

Na skutek apelacji pozwanego od tego wyroku Sądu Okręgowego, Sąd Apelacyjny zmienił go i powództwo oddalił. Sąd ten uznał, że istotą sporu była właściwa ocena istnienia po stronie powodowej interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. w wytoczeniu niniejszego powództwa, a w ocenie Sądu Apelacyjnego takiego interesu powodowie nie mają.

Sąd stwierdził, że w zakresie sytuacji prawnej wynikającej z umowy kredytu z dnia 21 czerwca 2006 r. łączącej strony, nie zachodzi niepewność wymagająca usunięcia w ramach powództwa opartego na treści art. 189 k.p.c. Jeżeli nawet taka

niepewność istniała, to, zdaniem Sądu, została usunięta w wyniku zdarzeń mających bezpośredni wpływ na umowę stron.

Przede wszystkim wskazał, że w świetle uzasadnienia Sądu Apelacyjnego w Warszawie w sprawie VI Ca 420/11, identyczne postanowienia umożliwiające bankowi ustalenia w sposób dowolny Tabel Kursów walut obcych są obecnie postanowieniami niedozwolonymi - wpisanymi z dniem 15 maja 2012 r. do rejestru klauzul niedozwolonych, prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Okoliczność, iż wpis ten dotyczy Banku Milenium, a nie pozwanego banku, nie ma tu znaczenia, gdyż w świetle art. 479⁴³ k.p.c. wyrok prawomocny ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru. Konsekwencją dokonanego wpisu, wynikającą z rozszerzonej prawomocności wyroku, jest utrata przez powodów interesu prawnego w żądaniu uznania za niewiążące identycznych postanowień z zawartej przez nich umowy kredytu, gdyż taki skutek wynika w stosunku do wszystkich umów zawierających takie klauzule od dnia wpisu (czyli od 15 maja 2012 r.) przez Prezesa Urzędu Konkurencji i Konsumentów do rejestru klauzul niedozwolonych pod pozycjami 3178 i 3179 postanowień wzorca Banku Milenium. Niezależnie od tego, ustawą z dnia 29 lipca 2011 r. (Dz. U. nr 165, poz. 984) dokonano nowelizacji prawa bankowego, zmieniając m. in. art. 69 przez dodanie w ust. 2 po pkt 4 pkt 4a, zobowiązując do zamieszczenia w umowie o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż polska szczegółowych zasad określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty lub spłaty kredytu. Wprowadzenie tego ustawowego obowiązku jest, zdaniem Sądu Apelacyjnego, dodatkowym i istotnym argumentem za tym, że powodowie nie mają interesu dochodzenia roszczenia w niniejszej sprawie.

Z tych względów Sąd Apelacyjny na zasadzie art. 386 § 1 k.p.c. dokonał zmiany zaskarżonego wyroku i powództwo oddalił.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku Sądu Apelacyjnego wywiódł powód opierając ją na obu podstawach naruszenia.

W ramach naruszenia przepisów postępowania zarzucił naruszenie:

- art. 479⁴³ k.p.c. w zw. z art. 479⁴² § 1 k.p.c. i art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c. oraz art. 365 k.p.c. poprzez przyjęcie, że wyrok SOKiK ustanawiający zakaz posługiwania się wskazanymi w tym wyroku klauzulami abuzywnymi, wywiera również skutek w nim nie wyrażony, tj. utratę mocy wiążącej postanowień umownych w umowach konsumentów,
- art. 321 § 1 k.p.c. w zw. z art. 187 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c. poprzez wyrokowanie co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem pozwu oraz jego podstawą faktyczną, poprzez przyjęcie, że żądanie pozwu obejmowało także „ustalenie zasad spłaty kredytu” oraz dotyczyło tzw. „spreadu walutowego”, a także możliwości spłaty kredytu bezpośrednio w walucie,
- art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. poprzez niewskazanie w uzasadnieniu podstaw prawnych i faktycznych rozstrzygnięcia, co do braku interesu prawnego,
- a także art. 382 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c. poprzez brak jakiegokolwiek analizy treści propozycji aneksu i dowolne przyjęcie, że pozwany zaproponował powodom wprowadzenie do umowy zapisów ustalających zasady ustalania kursów walut, co spowodowało rozstrzygnięcie o braku interesu prawnego w wytoczeniu powództwa.

W ramach naruszenia prawa materialnego powód zarzucił naruszenie:

- art. 189 k.p.c. przez błędną wykładnię i uznanie, że powodowie będący konsumentami nie mają interesu prawnego w żądaniu ustalenia, za niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., a przez to niewiążące, wskazane w pozwie postanowienia umowy kredytowej,
- art. 385¹ w zw. z art. 385¹ § 3 k.c. i art. 385² k.c. poprzez niezastosowanie do oceny interesu prawnego powodów (będących konsumentami) w wytoczeniu powództwa zmierzającego do ustalenia braku mocy wiążącej zawartych w umowie postanowień,

- art. 45 ust. 1 w zw. z art. 8 ust. 2 Konstytucji RP, w zw. z art. 189 k.p.c., poprzez ich niezastosowanie przy ocenie interesu prawnego powodów w dochodzonym ustaleniu i nie uwzględnienie, że interpretacja pojęcia interesu prawnego musi pozostawać w zgodzie z Konstytucją RP,
- art. 189 k.p.c. w zw. z art. 479⁴³ k.p.c., w zw. z art. 479 § 1 i art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c., przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że rozszerzona prawomocność wyroków Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: SOKiK), istniejąca od wpisu niedozwolonego postanowienia wzorca umowy do rejestru klauzul niedozwolonych prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: UOKiK), powoduje utratę mocy wiążącej takich samych postanowień zawartych w umowach konsumentów, pozbawiając ich interesu prawnego w dochodzeniu ustalenia niewiążącego charakteru tych postanowień w powództwie z art. 189 k.p.c.,
- art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 165, poz. 984), w zw. z art. 69 ust. 2 pkt. 4a) ustawy z dnia 29 sierpnia 1997r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2012, poz. 1376) i art. 189 k.p.c. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, i przyjęcie, że wymóg „uzupełnienia” zawartych wcześniej umów kredytowych o informację dotyczącą zasad ustalania kursu wymiany walut, powoduje konwalidację zawartych w niej klauzul niedozwolonych i pozbawia kredytobiorcę interesu prawnego w żądaniu stwierdzenia braku mocy wiążącej tych postanowień.

W konkluzji wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego w O. z dnia 26 kwietnia 2012 r. i zasądzenie kosztów postępowania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powoda, pozwany wniósł o jej odrzucenie na podstawie art. 398⁶ k.p.c. ze względu na jej nieopłacenie, ewentualnie o jej oddalenie z braku uzasadnionych podstaw.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszym rzędzie trzeba odnieść się do wniosku strony pozwanej o odrzucenie skargi kasacyjnej z powodu jej nieopłacenia. Wniosek ten jest niezasadny. Z art. 96 ust. 1 pkt 3 ustawy o kosztach sądowych wynika, że nie ma obowiązku uiszczania kosztów sądowych strona wnosząca o uznanie postanowień umownych za niedozwolone. Szeroka formuła tego ustawowego zwolnienia nie usprawiedliwia poglądu, że ma ono zastosowanie tylko w postępowaniu przed sądami powszechnymi. Należy więc przyjąć, że zwolnienie to rozciąga się także na postępowanie kasacyjne. Dlatego też skarga kasacyjna podlega rozpoznaniu merytorycznemu.

Zarzuty zawarte w skardze można sprowadzić do zakwestionowania stanowiska Sądu Apelacyjnego o braku interesu powodów do żądania uznania za niedozwolone wyszczególnionych postanowień umowy kredytowej łączących ich z pozwanym Bankiem. Pogląd o braku interesu po stronie powodowej uzasadnił Sąd dwoma względami. Pierwszy i podstawowy, to ten, że w dniu 15 maja 2012 r. zostały wpisane do rejestru klauzul niedozwolonych, prowadzonego przez Prezesa Urzędu Konkurencji i Konsumentów, klauzule z postanowień wzorca Banku Milenium o treści identycznej, jak w umowie kredytowej zawartej przez strony niniejszego procesu. Skoro, zgodnie z art. 479⁴³ k.p.c., wyrok taki jest skuteczny wobec osób trzecich z chwilą dokonania wpisu, to skuteczność ta odnosi się także do stron niniejszego sporu, a tym samym, zdaniem Sądu Apelacyjnego, nie ma prawnie uzasadnionego powodu do kwestionowania takich samych klauzul w kolejnym procesie. Sąd ten nie uwzględnił jednak, że takie stanowisko prezentowane jest tylko przez część doktryny i orzecznictwa. Dla tego nurtu judykatury, w którym lokuje się zaskarżone orzeczenie, reprezentatywne są zwłaszcza dwie uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 19 grudnia 2003 r., III CZP 95/03 (OSNC 2005, nr 2, poz. 25) i z dnia 13 lipca 2006 r., III SZP 3/06 (OSNP 2007, nr 1-2, poz. 35). Jednakże w orzeczeniach późniejszych, a mianowicie

w wyroku z dnia 11 października 2007 r., III SK 19/07, niepubl. oraz w uchwale z dnia 7 października 2008 r., III CZP 80/08 (OSNC 2009, nr 9, poz. 118) Sąd Najwyższy zajął w tej kwestii odmienne stanowisko. W uchwale przyjął, że rozszerzona prawomocność wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (art. 479⁴³ w zw. z art. 365 k.p.c.) nie wyłącza możliwości wytoczenia powództwa przez tego samego lub innego powoda przeciwko innemu przedsiębiorcy, niebiorącemu udziału w postępowaniu, w którym zapadł wyrok, stosującemu takie same lub podobne postanowienia wzorca, jak wpisane do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c. W uchwale tej Sąd Najwyższy podkreślił, że kontrola abstrakcyjnego wzorca umowy nie może prowadzić do generalnego wyłączenia danej klauzuli z obrotu. Rzeczą sądu rozstrzygającego zarzut o niedozwolonej treści konkretnego postanowienia umowy kredytowej jest bowiem rozpoznanie tego zarzutu w indywidualnym układzie faktycznym, a nie w sposób abstrakcyjny i mechaniczny. Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia *in casu* nie musi bowiem być tożsama nawet w wypadku oceny tego samego postanowienia umownego stosowanego przez innego przedsiębiorcę. Argumentacja ta została szerzej rozwinięta w wyroku III SK 19/07, w którym Sąd Najwyższy podkreślił, że postępowanie w sprawie abstrakcyjnej kontroli klauzul używanych we wzorcach umownych ma na celu wyeliminowanie pewnych postanowień wzorców, a nie postanowień umów. Nie oznacza zatem, iż stosowanie określonych sformułowań lub unormowań jest wyłączone w ogóle w obrocie cywilnym. Niedozwolone jest jedynie posługiwanie się nimi we wzorcach umów, zaś legalność ich stosowania w konkretnej umowie może być badana w trybie kontroli incydentalnej, z uwzględnieniem postanowień całej umowy, rozkładu praw i obowiązków stron, ryzyka, jakie ponoszą, itp. Dodać należy, iż może się okazać, że treść klauzuli wzorca, wpisana do rejestru klauzul niedozwolonych, była przedmiotem negocjacji i ustaleń stron konkretnej umowy, co z zasady wyłącza takie postanowienie spod działania art. 385¹ § 1 k.c. W uchwale III CZP 80/08 Sąd Najwyższy podkreślił też, że uznanie, iż rozszerzona prawomocność materialna wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone wyłącza - wobec powagi rzeczy osądzonej - możliwość wytoczenia powództwa przeciw innemu przedsiębiorcy stosującemu takie same lub podobne

postanowienia umowne, a niebiorącemu udziału w postępowaniu w którym zapadł wyrok, budzi poważne wątpliwości natury konstytucyjnej. Prowadzi bowiem do ograniczenia prawa do wysłuchania i do obrony, a tym samym i prawa do sądu (art. 45 Konstytucji). Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą skargę akceptuje stanowisko zajęte w uchwale III CZP 80/08, popierane także przez znaczną część doktryny, wobec czego zaskarżony wyrok, w którym Sąd przyjął odmienne w tej kwestii założenie prawne, nie może się ostać.

Drugi argument, który ma przemawiać za brakiem interesu prawnego po stronie powodowej, polega, zdaniem Sądu Apelacyjnego, na tym, że problemy związane z abuzywnością kwestionowanych postanowień umowy zostały rozwiązane nowelizacją praw bankowego, dokonaną ustawą z dnia 29 lipca 2011 r. (Dz. U. Nr 165, poz. 984), która weszła w życie z dniem 26 sierpnia 2011 r. Ustawą tą został m.in. dodany art. 69 ust. 2 pkt 4a w następującym brzmieniu: W przypadku umowy kredytowej o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska, szczegółowe zasady określenia sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo – odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu. Zgodnie zaś z art. 5 ust. 1 tej ustawy, część jej przepisów, w tym cytowany ustęp 2 pkt 4a art. 69, ma zastosowanie do umów zawartych przed dniem wejścia w życie ustawy, w przypadku których do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy nie nastąpiła spłata całkowitej kwoty kredytu, w odniesieniu do niespłaconej części. Odnosząc się do tego argumentu Sądu należy stwierdzić, że jest on trafny jedynie w części odnoszącej się do kredytu niespłaconego. Sąd Apelacyjny nie wypowiedział się jednak co do tego, czy i jakie skutki ustawa nowelizująca wywiera w stosunku do części kredytu, który już został spłacony, co było także przedmiotem żądania pozwu. Warto przy tym zaznaczyć, że nierozważnie tożsamej kwestii przez sąd odwoławczy w Poznaniu stało się istotną przyczyną uchylecia jego rozstrzygnięcia wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2013 r. w sprawie I CSK 314/12 (niepubl).

Z tych przyczyn na podstawie art. 398¹⁵ w zw. z art. 398²¹ i art. 108 § 2 k.p.c. orzeczono jak na wstępie.